ҲУҚУҚИЙ МАДАНИЯТНИНГ ПЕДАГОГИК АМАЛИЁТДАГИ ҲОЛАТИ ВА ҲУҚУҚИЙ ОНГ

Исмаилов Сарварбек Анварбекович
Андижон давлат университети
Ижтимоий иқтисодиёт факултети
мустақил изланувчиси
https://doi.org/10.5281/zenodo.7737327

Аннотация: Ушбу мақолада таьлим жараёнида ҳуқуқий онг, унинг хусусиятлари, ҳуқуқий маданиятнинг педагогик амалиётдаги ўрни ҳақида сўз юритилган.

Калит сўзлар: Ҳуқуқий маданият, ҳуқуқий онг, таьлим, ижтимоий шерикчилик, касбий малака.

Жаҳон тажрибаси ижтимоий тинчлик ва ходимлар ва иш берувчилар ўртасидаги ҳамкорлик шароитидагина жамиятда уйғунликка эришиш ва ишлаб чиқариш самарадорлигини ошириш мумкинлигига ишонч ҳосил қилиш имконини беради. Ушбу субъектлар ўртасида, шунингдек улар билан давлат ўртасида ижтимоий-иқтисодий манфаатларнинг мувофиқлаштирилиши ривожланган бозор иқтисодиётига эга мамлакатларда ижтимоий шериклик институти номини олган ижтимоий муносабатларнинг бутун тизимини ташкил этади. Амалда, ижтимоий шериклик синф ёки шахснинг ҳар қандай диктатурасига алтернатива бўлиб, ижтимоий низоларни ҳал қилишнинг маданиятли (тинч) усули ҳисобланади. Ижтимоий шериклик тизимидаги ҳар қандай низоларни ҳал қилиш усули муросага келиш, меҳнат муносабатларининг барча объектлари манфаатларини тинч музокаралар ва ўзаро имтиёзлар орқали мувофиқлаштиришдир.

Таълим соҳасидаги ижтимоий шериклик-бу давлатимизда мулкчилик шаклларининг ўзгариши муносабати билан пайдо бўлган нисбатан янги категория бўлиб, унинг мақсади ўзаро муносабатларнинг алоҳида тури ҳисобланади. Марказий ва маҳаллий ижро етувчи ҳокимият органлари билан касб-ҳунар ва техник таълим муассасалари, иш берувчилар бирлашмалари, касаба уюшмалари мулкчилик ва бўйсуниш турли шаклларини корхоналар, бандлик хизмати органлари, бошқа манфаатдор ҳамкорлар, бу жараёнда барча иштирокчилар манфаатларини максимал мувофиқлаштириш қаратилган. Замонавий шароитда таълим муассасалари мамлакат иқтисодиёт тармоқлари талабларига жавоб бера олмайди. Бунинг сабаблари кўп бўлиб, улар орасида: қониқарсиз ресурс ва таълим ислоҳоти учун молиявий қўллаб-қувватлаш;

ўқитувчиларнинг касбий малакаси даражасининг ўқувчиларни тайёрлаш сифатига қўйиладиган талаблардан орқада қолиши; маънавий ва жисмоний жиҳатдан эскирган моддий-техник базанинг ахборот ва технологик ривожланиш талабларига мос келмаслиги; иқтисодиёт тармоқларини ривожлантириш истиқболлари тўғрисида маълумотларнинг етишмаслиги; ходимларнинг касбий малакаси ва малакаси малакали ишчиларни касбий тайёрлашда янги иш турларининг эҳтиёжлари саноатнинг мазмунига мувофиқ ва ҳоказо.

Замонавий илмий адабиётларда “ижтимоий шериклик” тушунчаси олимлар томонидан таълим муассасалари ва иш берувчилар ўртасидаги ҳамкорликнинг ташкилий шакли, уларнинг ўзаро муносабатлари ва таълим муассасасининг педагогик тизимидаги ўрнига қараб, ўқув жараёнини таълим сифатини таъминлайдиган аниқ шароитлар билан таъминлаш учун белгиланади. Касбий таълим Давлат таълим стандартлари ва иш берувчиларнинг талаблари талабларига мувофиқ амалга оширилиши керак. Шу билан бирга таълим жараёнлари, хусусан ҳуқуқий онг ва ҳуқуқий маданиятни ошириш тадбирлари орасида ижтимоий шерикликнинг ўрни ва аҳамияти ҳам юқоридир. “Ижтимоий шериклик” ибораси “ижтимоий” тушунчаларидан сингдирилган бўлиб, у ижтимоий, яъни одамлар ҳаёти ва уларнинг жамиятдаги муносабатлари билан боғлиқ ва “шерик” (французча партия сўзидан) - биргаликдаги фаолият иштирокчиси деган маънони англатади. Ижтимоий шериклик тизимининг фаолияти давлат ҳокимияти органлари, тадбиркорлар ва касаба уюшмалари ўртасидаги манфаатларни мувофиқлаштириш ва одамларнинг ижтимоий ва меҳнат фаолиятидаги муаммоларни ҳал қилишга қаратилган ҳамкорликнинг уч томонлама асосида амалга оширилади. Ижтимоий шериклик тизимининг шаклланиши узоқ ва мураккаб йўлни босиб ўтди. Ижтимоий шериклик тушунчасининг асосчилари инглиз иқтисодчиси Ж. S. Miles, француз иқтисодчилари Ж. В. Сай ва Ф. Баста ҳисобланади.

Ижтимоий шериклик муносабатлари жамоавий характерга ега бўлиб, улар томонларнинг жамоавий манфаатларига асосланади. Ижтимоий шериклик умумий табиати уч жиҳатдан намоён бўлади: бандлик соҳасида барча субъектларининг умумий қизиқиш мавжудлиги; бу соҳада жамоа муносабатлари мавжудлиги; санага ижтимоий шериклик томонларнинг умумий тузилиши, ижтимоий шериклик енг ривожланган тизими Германияда мавжуд, Австрия, Швеция. Камроқ даражада у АҚШ ва Японияда ишлаб чиқилган. Ижтимоий шериклик тизими ривожланмаган мамлакатларда умуман мавжуд емас. “Ижтимоий шериклик” атамаси 1991 йил охиридан бошлаб ижтимоий ва меҳнат муносабатларини тартибга солиш амалиётига кирди. С.Украинецнинг фикрига кўра, ижтимоий шерикликнинг объекти ижтимоий-иқтисодий ва меҳнат спектрининг барча масалаларидир, чунки бир ёки бир нечта моддага мос келиш

мумкин эмас. ижтимоий шериклар томонидан битимлар тузиладиган ҳаётий йўналишлар; қонун ҳужжатларида ижтимоий ва меҳнат муносабатларининг тўлиқ рўйхати мавжуд эмас, шахсий меҳнат муносабатларидан ташқари, ижтимоий ва меҳнат муносабатларига бандлик, ижтимоий суғурта, ижтимоий таъминот, соғлиқни сақлаш, касб-ҳунар таълими, уй-жой, меҳнат бозорини тартибга солиш, истеъмол бозоридаги нархлар ва бошқалар киради.

Умумий маънода, ижтимоий шериклик мавзуси ижтимоий шериклар келишувга еришиш зарур деб ҳисоблайдиган ижтимоий ҳаётдаги ҳар қандай ижтимоий-иқтисодий мазмундаги масала бўлиши мумкин. Яъни, ижтимоий шериклик жамоавий меҳнат муносабатлари субъектларининг фаолияти принципи ва ҳуқуқий institut сифатида қаралиши мумкин. Ижтимоий шериклик ҳуқуқий институт сифатида ижтимоий шериклар - ходимлар ва уларнинг вакилларининг меҳнат жамоалари (касаба уюшмалари ва бошқа вакиллар) ва иш берувчилар ва уларнинг вакиллари, шунингдек ушбу субъектларнинг меҳнат ва ижтимоий-иқтисодий муносабатлар, бандлик соҳасидаги касб таълими ва жамоавий меҳнат низолари (низолари) ни ҳал этиш масалалари.

Таълим энциклопедиясида "ижтимоий шериклик" тушунчаси тизим сифатида тавсифланади: 1) маълум даврларга мўлжалланган умумий ижтимоий ва меҳнат шартномалари, дастурлари ёки шартномаларини ишлаб чиқиш ва амалга ошириш орқали ижтимоий субъектлар ўртасидаги ижтимоий ва меҳнат муносабатларини жамоавий ва шартномавий тартибга солиш; 2) мақбул мувозанатни таъминлайдиган ижтимоий ва меҳнат муносабатлари ва турли ижтимоий гуруҳларнинг асосий манфаатларини амалга ошириш; 3) ишлаб чиқариш жараёни иштирокчиларининг манфаатларини мувофиқлаштириш воситалари ва механизмлари: ходимлар ва иш берувчилар. Ижтимоий шерикликнинг предмети ижтимоий ва меҳнат соҳасидаги сиёсат ва томонлар ўртасидаги меҳнат муносабатларини тартибга солишдир. Мақсад-ижтимоий ва меҳнат муносабатлари иштирокчиларининг манфаатларини таъминлаш, мувофиқлаштирилган ижтимоий–иқтисодий ва ижтимоий-меҳнат сиёсатини ишлаб чиқиш ва амалга ошириш. Иқтисодчилар ижтимоий шерикликни икки жиҳатдан кўриб чиқадилар: манфаатларни мувофиқлаштириш ва умуман жамият даражасида ва саноат, минтақа, корхона, шахслар доирасидаги муносабатлар даражасида муросага эришиш.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Основы социального партнерства, производимые МОТ [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://studentam.net.ua/content/view/.../132/ — Название с экрана

2. Щербак Л. В. Создание системы социального партнерства в сфере профессионально-технического образования: метод. рекомендации / Л. В. Щербак. – К.: Геопринт, 2008. – 45 с.

3. Нишанбаева Э.З. Давлат ва фукаролик жамияти институтлари фаолиятида ижтимоий шерикликни ривожлантириш // ЎзМУ хабарлари. 2018. - № 1/3. – 265 с.

4. Есинова Н.И. Экономика труда и социально-трудовые отношения: учеб. пособие. – К.: Кондор, 2003. – С. 102.